

דוד המלך: בין לימוד תורה למלחמה

שילוב של תורה ולחימה נמצא כבר בתנ"ך בכמה וכמה אישים וביניהם דוד המלך. בספרי נביאים ראשונים מודגשת דמותו של דוד כלוחם וכמלך ואין כמעט אזכור שלו כתלמיד חכם וכעוסק בתורה. ואכן, לכאורה יש סתירה בין שני הפנים הללו. בדרך כלל לוחם מהולל, מצביא ומלך הם גיבורי כוח גשמיים, אנשי העולם הזה בכל ישותם; לעומתם, העוסק בתורה הוא אדם רוחני, המנותק, מענייני העולם הזה. שנינו בגמרא: "אמר רב חנן, למה נקרא שמה תושיה? מפני שהיא מתשת כוחו של אדם" (סנהדרין כו ע"ב). מתשת את כוחם הגשמי של לומדיה, כך שמי שתורתו אומנתו כנראה שאין מלחמה אומנתו.

אמנם, כבר רבי יהודה הלוי מגדיר את החסיד כמושל: "אמר החבר: החסיד הוא הוא המושל, שהרי כל חושיו וכוחותיו הנפשיים והגופניים סרים אל משמעתו" (כוזרי ג, ה), ובאמת כוח המלכות האמיתי אינו מתחיל בהשלטת מרות על ציבור ומדינה, אלא באיפוק עצמי ועדינות נפשית¹. אם כן, אין סתירה בין עדינות הלומד בשעת לימוד לתקיפות הלוחם בשעת מלחמה. דוד מגלם באישיותו את שני הפנים המשלימים זה את זה. הכתוב מציין: "אלה שמות הגבורים אשר לדוד, יושב בשבת תחכמוני ראש השלישי הוא עדינו העצני על שמונה מאות חלל בפעם אחד" (שמואל ב' כג, ח). לשון הפסוק עמומה ביותר,² וחכמינו האירו אותה בדרשתם: "מאי קאמר? אמר רבי אבהו: הכי קאמר - ו'אלה שמות גבורותיו של דוד' - 'הוא עדינו העצני', כשהוא יושב ועוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת, ובשעה שיוצא למלחמות היה מקשה עצמו כעץ. 'על שמונה מאות חלל בפעם אחת' - שהיה זורק חץ ומפיל שמונה מאות חלל בפעם אחת" (מועד קטן טז ע"ב). גם את שאר חלקי הפסוק מפרשת הגמרא בהקשר ללימודו של דוד: 'יושב בשבת' - בשעה שהיה יושב בישיבה... 'ראש השלישי' - תהא ראש

¹ ועיין מאמרו של מהרי"ל בלוק, "מלכות", שיעורי דעת ח"ג, עמ' ט.

² עיין דעת מקרא שם, והמלב"ם מפנה לדברי הימים א' (יא, י), שם הלשון ברורה יותר.

לשלושת אבות". ובעקבות הגמרא הלכו גם התרגום ורש"י לפסוק: "ישוב בשבת סנהדרין והוא תחכמוני והוא ראש השלישי - אב בנוי בחכמה ובגבורה".

רש"י כאן מפנה למקור אחר, שגם בו הכתוב מדבר בתכונות צבאיות מלחמתיות והמדרש מפרשן כתכונות מלחמתה של תורה. כאשר דואג מציג לראשונה את דוד לפני שאול, הוא מתאר אותו באריכות לשון: "הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי יודע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' עמו" (שמואל א' טז, יח). ודרשו חז"ל: "אמר רב יהודה... 'יודע נגן' - שיודע לשאול, 'גבור' - שיודע להשיב, 'איש מלחמה' - שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה, 'איש תואר' - שמראה פנים בהלכה, ו'נבון דבר' - שמבין דבר מתוך דבר, ו'ה' עמו' - שהלכה כמותו בכל מקום" (סנהדרין צג ע"ב)³. הווי אומר, מלחמתה של תורה משולבת בדמותו של דוד יחד עם מלחמה באויביו.

גם בתהילים מוצאים אנו פסוק שפשוטו נאמר על כלי מלחמה גשמיים ומדרשו במלחמתה של תורה. "חגור חרבך על ירך גבור - הודך והדרך. והדרך צלח רכב על דבר אמת וענוה צדק ותורך נוראות ימינך" (תהילים מה, ד-ה). המשנה (שבת ו, ד) אומרת, שסייף וקשת הם כלי משחית ואסור לצאת בהם בשבת, אולם, רבי אליעזר מתיר: "תכשיטין הן לו". והגמרא מסבירה טעמו של רבי אליעזר: "תכשיטין הן לו, דכתיב חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך". אולם רב כהנא מסתייג: "אמר ליה רב כהנא למר בריה דרב הונא: האי בדברי תורה כתיב". ולהלן הגמרא מפרשת: "אמר רבי ירמיה אמר רבי אליעזר: שני תלמידי חכמים המחדדים זה לזה בהלכה, הקב"ה מצליח להם, שנאמר ו'הדרך צלח', אל תקרי והדרך אלא וחדדך, ולא עוד אלא שעולים לגדולה שנאמר 'צלח רכב'. יכול אפילו שלא לשמה? תלמוד לומר 'על דבר אמת'. יכול אם הגיס דעתו? תלמוד לומר ו'ענוה צדק'. ואם עושים כן זוכין לתורה שנתנה בימין, שנאמר 'ותורך נוראות ימינך'" (שבת סג ע"א)⁴.

³ הדרשה מתבססת על העובדה שלא מדובר כאן על מנגן סתם, אלא על אדם שיש בו רוח אלהים.

⁴ וע"ש בגמרא, שהמחלוקת היא האם מקרא יוצא מידי פשוטו או לא.

פסוק זה מחזיר אותנו לקשר בין גבורה, תורה וענוה. מלכות וגבורה חיצוניים כרוכים בדרך כלל בגאווה; אולם גבורתו החיצונית של דוד, כיון שהיא בבואה לגבורה הפנימית ולכבישה העצמית, אין בה שמץ גאווה. דוד הוא עדינו העצני, שמעדן עצמו כתולעת, גבורתו היא גבורה של ענוה. וכך אכן דרשו על דוד: "גבורה, תורה וענוה שלושתן נמצאו בדוד" (מדרש תהלים יח, כח), ובזה הוא מזכיר את משה, שגם בו התמזגו גבורה פיזית⁵, תורה וענוה (במדבר יב, ג). וזה פשר ההשוואה: "משה נתן חמישה חומשי תורה לישראל, ודוד נתן חמישה ספרים שבתהילים" (מדרש תהלים א, ב), וצד דמיון למשה לאו מילתא זוטרתא היא.

לאור כל הפנים הללו בלימוד התורה של דוד, ולצדדים רבים נוספים שלא העלנו כאן, לא ייפלא שגם הקב"ה החשיב מאד את תורתו של דוד. הגמרא מספרת שדוד מת בשבת, והוא ביקש להקדים מותו לערב שבת: "אמר לו [הקב"ה]: 'כי טוב יום בחצריך מאלף' - טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה מאלף עולות, שעתידי שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח" (שבת ל ע"א)⁶.

ובשולי הגלימה: דובר כבר לעיל בעניין היראה הקודמת לחכמת התורה, ברם מידת הענוה היא אִם כל המידות: רק מי שמשים עצמו כמדבר שכולו הפקר, יזכה לתורה שניתנה במדבר; שנאמר: "וממדבר מתנה" (במדבר כא, יח) - אמר רבא: כיון שעושה אדם עצמו כמדבר שהוא הפקר לכל, תורה ניתנת לו במתנה" (נדרים נה ע"ב). וכידוע, התורה נתנה על הר סיני דווקא משום הענוה שבו, כמו שדרשה הגמרא: "למה תרצדון הרים גבנונים" (תהילים סח, יז), יצתה בת קול ואמרה [להרים שרצו שעליהם נתן תורה]: למה תרצו דין עם סיני? כולכם בעלי מומים אתם אצל סיני, כתיב הכא 'גבנונים' וכתיב התם 'או גבן או דק'. אמר רב אשי: שמע מינה האי מאן דיהיר - בעל מום הוא" (מגילה כט ע"א). וכידוע, התורה נמשלה למים בגלל הענוה. ובגלל מידה זו זכה משה שעל ידו יתן ה' את התורה.

⁵ "אמר ר' יוחנן: אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועני, וכולן ממשוה. גבור - דכתיב 'ויפרוש את האהל על המשכן... ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם" (נדרים לח ע"א).

⁶ והשווה מדרש תהילים (קכב, א) המביא את אותם דברים בהקשר של בניין בית המקדש.